

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ (1821 – 2001)

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Η Συγκρότηση του Γενικού Επιτελείου Στρατού και η Ιστορική του Διαδρομή μέχρι το 2001

Το Γενικό Επιτελείο Στρατού είναι το ανώτατο ιεραρχικά κλιμάκιο του Στρατού Ήεράς και το όργανο εκείνο, το οποίο βοηθά τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας στην ενάσκηση των καθηκόντων του και στην υλοποίηση της πολιτικής εθνικής άμυνας που χαράζει η Κυβέρνηση. Ο θεσμός του Επιτελείου είναι πολύ παλιός. Δημιουργήθηκε στην αρχαία Ελλάδα, όταν αυξήθηκαν και οργανώθηκαν οι στρατιωτικές δυνάμεις, ιδιαίτερα στην εποχή του Φιλίππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Η ιδέα συγκρότησης τακτικού στρατού στη Νεότερη Ελλάδα γεννήθηκε για πρώτη φορά στις αρχές της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Μέχρι τότε κανένα οργανωμένο στρατιωτικό τμήμα δεν υπήρχε. Ο αγώνας για την εθνική ανεξαρτησία γινόταν από άτακτα σώματα, αποτελούμενα κυρίως από ομάδες κλεφτών και αρματολών με επικεφαλής εμπειροπόλεμους οπλαρχηγούς (Καπιτάνους).

Πρώτος ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, το Μάρτιο του 1821, συγκρότησε στο Ιάσιο της Μολδαβίας το γνωστό Ιερό Λόχο από ένα τάγμα Πεζικού (500 άντρες), 200 ιππείς και μία πυροβολαρχία (4 πυροβόλα). Ένα χρόνο αργότερα, τον Απρίλιο του 1822, θεσπίστηκε με νόμο η σύσταση τακτικού στρατού.

Το 1833 συστάθηκε Σώμα Γενικών Επιτελών, με αποστολή του τη διεξαγωγή της Επιτελικής Υπηρεσίας του Στρατού.

Το 1877 συγκροτήθηκε για πρώτη φορά το Γενικό Επιτελείο Στρατού, το οποίο αποτέλεσε την πρώτη οργανωμένη επιτελική υπηρεσία του Υπουργείου Στρατιωτικών. Τρία χρόνια, όμως, αργότερα και πριν ακόμη αυτό οργανωθεί πλήρως και λειτουργήσει κανονικά, καταργήθηκε. Στη θέση του συστάθηκε το Γραφείο Επιτελικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Στρατιωτικών. Συγχρόνως, με την κατάργηση του Γενικού Επιτελείου Στρατού, καταργήθηκε και το Σώμα Γενικών Επιτελών.

Το 1904 το Επιτελείο της Γενικής Διοίκησης Στρατού, που είχε συσταθεί για πρώτη φορά το 1900, αναδιοργανώθηκε σε «Γενικό Επιτελείο της Γενικής Διοίκησης Στρατού» με σημαντικά αυξημένες αρμοδιότητες, ενώ η Διεύθυνση Επιτελικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Στρατιωτικών περιορίστηκε σε «Τμήμα» αρμόδιο να εισηγείται στο Υπουργείο τις προτάσεις της Γενικής Διοίκησης Στρατού. Συγχρόνως ανασυστάθηκε και το Σώμα Γενικών Επιτελών, με αποστολή τη διεξαγωγή της επιτελικής Υπηρεσίας του Στρατού. Έγινε ένα σοβαρότατο οργανωτικό άλμα, που άρχισε το 1900 και ολοκληρώθηκε το 1904, γιατί για πρώτη φορά θεσπίστηκε στο Στρατό πλήρως οργανωμένο επιτελικό όργανο, αρμόδιο για την οργάνωση των πολεμικών δυνάμεων, την προπαρασκευή της επιστράτευσης, την αμυντική ενίσχυση της χώρας και όλα τα άλλα συναφή θέματα.

Το 1909, μετά τη στρατιωτική επανάσταση, καταργήθηκαν η Γενική Διοίκηση του Στρατού, το Γενικό Επιτελείο της και το Σώμα Γενικών Επιτελών, ενώ ιδρύθηκε

η Επιτελική Υπηρεσία Στρατού υπό το Υπουργείο Στρατιωτικών η οποία με διάφορες παραλλαγές, παρέμεινε μέχρι τον Ιούλιο του 1923, οπότε μετονομάστηκε σε Γενικό Επιτελείο Στρατού, τίτλο που διατηρεί μέχρι σήμερα.

Το έτος 1936 έγινε νέα αναδιοργάνωση του Γενικού Επιτελείου Στρατού, με σκοπό τη βελτίωση της λειτουργίας του και την καλύτερη διεξαγωγή της επιτελικής υπηρεσίας.

Με την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού Πολέμου στις 28 Οκτωβρίου 1940 και την ανάθεση της Αρχηγίας του Στρατού Ξηράς στον Αντιστράτηγο Παπάγο Αλέξανδρο, μέχρι τότε Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Στρατού, συγκροτήθηκε Γενικό Στρατηγείο το οποίο εγκαταστάθηκε από την ίδια ημέρα στο Ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία» στο κέντρο της Αθήνας (Πλατεία Συντάγματος). Σχεδόν το σύνολο των αξιωματικών του Γενικού Επιτελείου Στρατού επάνδρωσε τα Επιτελικά Γραφεία του Γενικού Στρατηγείου.

Το Δεκέμβριο του 1945 καθορίστηκε νέα οργάνωση του Υπουργείου Στρατιωτικών και του Γενικού Επιτελείου Στρατού, η οποία τροποποιήθηκε τρία χρόνια αργότερα. Το 1950, οπότε και συστάθηκε για πρώτη φορά το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ), έγινε και νέα τροποποίηση της οργάνωσης του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Τα τρία πολεμικά υπουργεία Στρατιωτικών, Ναυτικών και Αεροπορίας, μετονομάστηκαν αντίστοιχα σε υφυπουργεία και εντάχθηκαν σ' αυτό. Δύο χρόνια μετά τα υφυπουργεία μετέπεσαν σε Κλάδους των Ένοπλων Δυνάμεων και ορίστηκε ένας μόνο υφυπουργός.

Στις 18 Δεκεμβρίου 1968 το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας μετονομάστηκε σε Αρχηγείο Ένοπλων Δυνάμεων (ΑΕΔ), ενώ τα Γενικά Επιτελεία Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας σε Αρχηγεία και υπήχθησαν διοικητικά στο Αρχηγείο Ένοπλων Δυνάμεων.

Το καθεστώς αυτό διάρκεσε μέχρι την 1η Αυγούστου 1977, όταν επανήλθαν οι παλιές ονομασίες τους και τα Γενικά Επιτελεία Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας έγιναν και πάλι αυτοτελή, υπαγόμενα στο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας μόνο για το συντονισμό των μεταξύ τους ενεργειών.

Το Φεβρουάριο του 1995, αναπροσδιορίστηκαν με νόμο η οργάνωση και η λειτουργία του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, καθώς επίσης η διοίκηση και ο έλεγχος των Ένοπλων Δυνάμεων.

Οργάνωση και Λειτουργία του Γενικού Επιτελείου Στρατού μέχρι το 2001

Η γενική οργάνωση του **Γενικού Επιτελείου Στρατού** στην ειρήνη και στον πόλεμο περιλαμβάνει τον Αρχηγό Γενικού Επιτελείου Στρατού, το Επιτελείο και τους οργανικούς σχηματισμούς, συγκροτήματα και μονάδες του Γενικού Επιτελείου Στρατού, καθώς και διάφορα Νομικά Πρόσωπα Δημόσιου και Ιδιωτικού Δικαίου, όπως ο νόμος ορίζει.

Το Επιτελείο αποτελείται από αξιωματικούς του Στρατού και πολιτικούς υπαλλήλους που καθορίζονται από τον Πίνακα Οργάνωσης και Υλικού (ΠΟΥ), και γενικά περιλαμβάνει:

- Τους **Α΄** και **Β΄ Υπαρχηγούς**. Η θέση του Υπαρχηγού στο Γενικό Επιτελείο Στρατού, ως βοηθός του Αρχηγού αυτού, παρατηρείται για πρώτη φορά το 1917, όταν με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης η αρχηγία της Επιτελικής Υπηρεσίας Στρατού ανατέθηκε στον επικεφαλής της Γαλλικής Στρατιωτικής Αποστολής στην Ελλάδα με υπαρχηγό ανώτερο Έλληνα αξιωματικό.

- Τους **Διευθυντές Α΄, Β΄, Γ΄ Κλάδων** και τη Διεύθυνση Δόγματος και Εκπαίδευσης (ΔΙΔΕ). Οι **Κλάδοι**, ως όργανα του Γενικού Επιτελείου Στρατού,

πρωτοσυστάθηκαν το Δεκέμβριο του 1945. Οι **Διευθυντές των Κλάδων** ήταν σύμβουλοι του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Στρατού για θέματα αρμοδιότητας των Κλάδων τους, ιεραρχικά υπαγόμενοι στον οικείο υπαρχηγό.

- Τα **1ο, 2ο, 3ο, 4ο, και 7ο Επιτελικά Γραφεία (ΕΓ)**, τα οποία συνιστούσαν το Κυρίως Επιτελείο.

Τα Επιτελικά Γραφεία και οι Επιτελικές Διευθύνσεις συγκροτήθηκαν συγχρόνως με τη σύσταση του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Από τότε έλαβαν κατά καιρούς διάφορους τίτλους, όμως η αποστολή τους εξακολουθούσε να είναι πάντοτε η ίδια ή περίπου ίδια. Με αυτή την υπάρχουσα διάρθρωση και ονομασία τα επιτελικά γραφεία και οι επιτελικές διευθύνσεις συνιστούσαν τα βασικά στοιχεία του επιτελείου και αναλάμβαναν μία κύρια περιοχή των αρμοδιοτήτων του, με αποστολή τη συλλογή πληροφοριών και την παροχή στοιχείων στον Αρχηγό Γενικού Επιτελείου Στρατού για εκτίμηση και λήψη σχετικών αποφάσεων.

- Τις **Διευθύνσεις Όπλων και Σωμάτων**, όπως και ορισμένες άλλες διευθύνσεις και γραφεία, που συνιστούν το Ειδικό Επιτελείο.

Όπλα είναι τα στοιχεία του Στρατού, που έχουν αποστολή να διεξάγουν τον αγώνα ή να συμμετέχουν άμεσα σ' αυτόν και διακρίνονται σε **Όπλα Μάχης** (Πεζικό, Ιππικό - Τεθωρακισμένα και Πυροβολικό) και σε **Όπλα Υποστήριξης Μάχης** (Μηχανικό, Διαβιβάσεις και Αεροπορία Στρατού).

Σώματα καλούνται τα στοιχεία του Στρατού που προσφέρουν υποστήριξη διοικητικής μέριμνας και διακρίνονται σε **Σώματα Υποστήριξης Μάχης** (Τεχνικό, Εφοδιασμού και Μεταφορών, Υλικού Πολέμου, Υγειονομικό) και σε **Λοιπά Σώματα** (Οικονομικό, Γεωγραφικό, Έρευνας και Πληροφορικής, Ελεγκτικό, Στρατιωτικών Γραμματέων, Ταχυδρομικό, Μουσικό, Φροντιστών, Αρχιτεχνιτών Όπλων και Σωμάτων).

- Τη **Γενική Επιθεώρηση Στρατού (ΓΕΠΣ)**, μία από τις αρχαιότερες υπηρεσίες του Στρατού. Οι αρμοδιότητες της Γενικής Επιθεώρησης Στρατού κατανέμονταν στο Γενικό Επιθεωρητή και στα όργανά του, τα κυριότερα των οποίων ήταν το Επιτελάρχης και τα γραφεία Γενικής Επιθεώρησης Στρατού.

Στον **Α' Υπαρχηγό** υπάγονταν:

- Ο **Α' Κλάδος (2ο, 3ο, 7ο Επιτελικά Γραφεία - Γραμματεία ΝΑΤΟ)**, η Διεύθυνση Δόγματος και Εκπαίδευσης, η Διεύθυνση Έρευνας και Πληροφορικής, οι Διευθύνσεις Όπλων (Πεζικού, Ιππικού-Τεθωρακισμένων, Πυροβολικού, Μηχανικού, Διαβιβάσεων, Αεροπορίας Στρατού), η Διεύθυνση Ειδικών Δυνάμεων, η Διεύθυνση Εθνοφυλακής και η Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού. Υπάγονταν επίσης η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ), η Ανώτατη Σχολή Πολέμου (ΑΣΠ), η Ελληνική Δύναμη Κύπρου (ΕΛΔΥΚ) και η Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (ΓΥΣ).

Στον **Β' Υπαρχηγό** υπάγονταν:

- Ο **Β' Κλάδος (1ο Επιτελικό Γραφείο - Διευθύνσεις Στρατιωτικού Προσωπικού, Επιστράτευσης, Επιλογής, Στρατολογικού, Στρατονομίας, Πολιτικού Προσωπικού, Μουσικού - Γραφείο Θρησκευτικού - Γενική Γραμματεία)**.

- Ο **Γ' Κλάδος (4ο Επιτελικό Γραφείο - Διευθύνσεις Υποδομής, Υποστήριξης, Εκπαίδευσης Στρατιωτικού Υλικού, Ταχυδρομικού)**, η Διεύθυνση Τεχνικού, η Διεύθυνση Εφοδιασμού - Μεταφορών, η Διεύθυνση Υλικού Πολέμου, η Διεύθυνση Υγειονομικού, η Διεύθυνση Οικονομικού, η Διεύθυνση Ελεγκτικού, η Διεύθυνση Προμηθειών και η Διεύθυνση Ελέγχου Παραλαβής Υλικών.

Έμβλημα του Γενικού Επιτελείου Στρατού

Τα εμβλήματα αποτελούν αρχαιότατο ελληνικό έθιμο. Πρωτοεμφανίζονται στην αρχαιότητα, όταν οι μεγάλοι άντρες έφεραν στις ασπίδες τους παραστάσεις από ζώα, πολεμικές σκηνές ή κοινωνικές εκδηλώσεις, συμβολικά αντικείμενα κτλ. Σκοπός τους ήταν η ψυχολογική τόνωση του πολεμιστή και η ανύψωση του ηθικού του στο πεδίο της μάχης, αλλά και ο εκφοβισμός και η αποθάρρυνση του αντιπάλου.

Σήμερα οι σκοποί αυτοί έχουν οπωσδήποτε αποδυναμωθεί, μια και οι συνθήκες και οι τρόποι του πολέμου έχουν αλλάξει σε πολύ σημαντικό βαθμό. Ωστόσο, η ενεργή διατήρηση των εμβλημάτων αποτελεί ασφαλώς ένδειξη σεβασμού στις παραδόσεις της φυλής μας, που είναι απαραίτητη για τη διαιώνιση των στρατιωτικών εθίμων της πατρίδας μας και συντελεί στη δημιουργία «Πνεύματος Μονάδας».

Στον Ελληνικό Στρατό εμβλήματα, διαφορετικά για τον καθένα από τους σχηματισμούς (μεγάλες μονάδες) καθιερώθηκαν το 1947.

Το έμβλημα, που έχει καθιερωθεί για το Γενικό Επιτελείο Στρατού, είναι δικέφαλος αετός με το εθνόσημο (χωρίς τις δάφνες) να προβάλλεται στο μέσο του κορμού του. Ο δικέφαλος αετός απεικονίζει τους δύο αετούς του Δία και χρησιμοποιήθηκε διαχρονικά στην Ελλάδα, ως σύμβολο της στρατιωτικής και πνευματικής της δύναμης.

Στην αρχαία Ελλάδα, ο δικέφαλος αετός υπήρξε σύμβολο της θεϊκής εξουσίας. Στα βυζαντινά χρόνια, συμβόλιζε την άγρυπνη επιτήρηση, τη γενναιότητα και την ελευθερία, την επικυριαρχία σε Ανατολή και Δύση και την παγκοσμιότητα του Χριστιανισμού.

Σήμερα ο δικέφαλος αετός συνεχίζει να συμβολίζει τις ρίζες και τη συνέχεια του Ελληνισμού, την αδούλωτη ελληνική ψυχή, την επαγρύπνηση και ετοιμότητα του Ελληνικού Στρατού για τη διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας της πατρίδας μας από κάθε εξωτερική επιβουλή. Επίσης συμβολίζει τα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη, στοιχεία απαραίτητα για την εξασφάλιση της ιστορικής, πολιτιστικής και πνευματικής διάστασης του Ελληνικού Έθνους.

Το ρητό «*ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΤΟ ΕΥΨΥΧΟΝ*» (Η ελευθερία στηρίζεται στη γενναιότητα) αναφέρεται στο λόγο που εκφώνησε ο Περικλής το χειμώνα του 431 π.Χ., κατά την ταφή των νεκρών (του Πελοποννησιακού πολέμου).

Θουκυδίδης : Κεφ. Β' 43,4.

«Έχοντας αυτούς (που έπεσαν στον πόλεμο) για παράδειγμα και ξέροντας πως ευτυχία θα πει ελευθερία και ελευθερία σημαίνει ανδρεία, δεν πρέπει να δειλιάζετε μπροστά στους κινδύνους του πολέμου».

Και πράγματι «*το ελεύθερον είναι εύψυχον*». Η ελευθερία στηρίζεται στην ανδρεία, γιατί προϋποθέτει ότι οι άνθρωποι έχουν το θάρρος να αγωνιστούν και να διακινδυνεύσουν τη ζωή τους για την κατάκτηση ή για τη διατήρηση της ελευθερίας τους.

Το Γενικό Επιτελείο Στρατού στεγάζεται σ' ένα ιδιόμορφο, ογκώδες, αλλά μεγαλοπρεπές κτήριο, που βρίσκεται στα όρια της περιοχής Ελληνορώσων και των Δήμων Νέου Ψυχικού και Παπάγου. Στο ίδιο κτήριο στεγάζονται επίσης όλες οι υπηρεσίες του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και των Γενικών Επιτελείων Εθνικής Άμυνας, Ναυτικού και Αεροπορίας, ενώ η σημερινή του ονομασία είναι «ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ».

Η έκταση, στην οποία έχει οικοδομηθεί το παραπάνω κτήριο, ανέρχεται περίπου σε 221.000 τετραγωνικά μέτρα, περικλείεται από τις οδούς Μεσογείων, Δημοκρατίας, Σικελιανού και Χαριτωνίδου. Περιστοιχίζεται από λίθινο μαντρότοιχο και σιδερένια περίφραξη πάνω σ' αυτόν. Στη διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου ο χώρος αυτός είχε χρησιμοποιηθεί ως αεροδρόμιο και το 1932 αρμόδια επιτροπή τον έκρινε κατάλληλο για ανέγερση στρατιωτικού νοσοκομείου. Έτσι, τον ίδιο χρόνο έγινε απαλλοτρίωση της έκτασης αυτής και άρχισαν διάφορες προκαταρκτικές εργασίες για την έναρξη της οικοδόμησης. Ο πόλεμος όμως 1940-41 και η κατοχή που ακολούθησε δεν επέτρεψαν την ολοκλήρωση του έργου.

Μετά την απελευθέρωση τέθηκε και πάλι το θέμα ανέγερσης στρατιωτικού νοσοκομείου χιλίων κλινών, με σκοπό τη συγκέντρωση εκεί όλων των στρατιωτικών νοσοκομείων της περιοχής Αθηνών. Η ανέγερση άρχισε την 1η Οκτωβρίου 1951, με την επίβλεψη της 731 Διεύθυνσης Έργων Μηχανικού (731 ΔΕΜ) - της σημερινής 731 Διεύθυνσης Στρατιωτικών Έργων (731 ΔΣΕ) - και πιστώσεις του «Σχεδίου Μάρσαλ», ενώ στη συνέχεια οι πόροι διατέθηκαν από το Ταμείο Εθνικής Άμυνας (ΤΕΘΑ).

Το 1952, μετά από αναθεώρηση της αρχικής σκέψης, αποφασίστηκε η αξιοποίηση τμήματος της αρχικής μελέτης και η ανέγερση νοσοκομείου διακοσίων μόνο κλινών. Ωστόσο, ένα χρόνο αργότερα άρχισε να καλλιεργείται νέα σκέψη, για τη χρησιμοποίηση του κτηριακού συγκροτήματος για τη στέγαση του Γενικού Επιτελείου Στρατού, το οποίο πριν και κατά τον πόλεμο του 1940 στεγαζόταν στον επάνω όροφο των παλιών ανακτόρων (σημερινή Βουλή των Ελλήνων) και μετά τον πόλεμο σε ενοικιαζόμενο κτήριο στην οδό Πανεπιστημίου και Κριεζώτου. Εκεί στεγάζονταν ο Αρχηγός, οι Α' και Β' Υπαρχηγοί και τα επιτελικά γραφεία. Τα υπόλοιπα γραφεία και οι διευθύνσεις στεγάζονταν σε άλλα ενοικιαζόμενα κτήρια στη γύρω περιοχή.

Έτσι, τον Ιανουάριο του 1954 αποφασίστηκε η μετατροπή του κτηρίου σε Γενικό Επιτελείο Στρατού, με προοπτική επέκτασής του για τη στέγαση αργότερα και των άλλων Γενικών Επιτελείων (Εθνικής Άμυνας, Ναυτικού, Αεροπορίας), καθώς και των γραφείων του Υπουργού και του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας. Τη δαπάνη θα κάλυπτε το Ταμείο Εθνικής Άμυνας, με χρήματα που συγκεντρώθηκαν από την εκποίηση άχρηστου στρατιωτικού υλικού.

Την 1η Απριλίου 1955 τελείωσε η ανέγερση του τμήματος δυτικά του κεντρικού κλιμακοστασίου και στις 22 Μαΐου έγινε η εγκατάσταση των πρώτων κλιμακίων του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Στις 16 Νοεμβρίου το ίδιο έτος τελείωσε και το άλλο μισό του κτηρίου, στο οποίο εγκαταστάθηκαν και οι υπόλοιπες υπηρεσίες του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1959, μεταφέρθηκε εκεί και το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, καθώς και τα γραφεία του Υπουργού και του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας, που μέχρι τότε ήταν εγκαταστημένα σε κτήρια του χώρου που περικλείεται από τις οδούς Βασιλίσσης Σοφίας, Ακαδημίας, Κριεζώτου και Ζαλοκώστα στο κέντρο της Αθήνας. Επίσης μεταφέρθηκαν και όσες από τις διευθύνσεις ήταν εγκαταστημένες στο Μέγαρο του Μετοχικού Ταμείου Στρατού στην οδό Πανεπιστημίου.

Η εγκατάσταση του Γενικού Επιτελείου Στρατού δημιούργησε την ανάγκη υπαρξης και άλλων βοηθητικών υπηρεσιών. Έτσι ανεγέρθησαν κτήρια και συγκροτήματα για τη στέγαση διαφόρων υπηρεσιών.

Τον Απρίλιο του 1961 σε νέα πτέρυγα, που κατασκευάστηκε την περίοδο εκείνη, μεταφέρθηκε το Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας με όλες τις υπηρεσίες του. Η πτέρυγα αυτή είναι καθ' όλα σύγχρονη και όμοια με το συγκρότημα του Γενικού Επιτελείου Στρατού από την άποψη ορόφων, διαρρύθμισης και δωματίων.

Το έτος 1969 άρχισε η εργασία ανέγερσης της πτέρυγας του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, η οποία τελείωσε το 1972 οπότε και εγκαταστάθηκε αυτό με όλες τις υπηρεσίες του.

Το 1974 ολοκληρώθηκε η ανέγερση ιερού ναού, που ονομάστηκε «Παναγία Παντάνασσα» και η μνήμη της εορτάζεται στις 8 Σεπτεμβρίου.

Το έτος 1977 άρχισαν οι εργασίες ανέγερσης της Νέας Πτέρυγας των Γενικών Επιτελείων Εθνικής Άμυνας και Στρατού, οι οποίες τελείωσαν σε τρία χρόνια. Σ' αυτήν λειτουργούν πολλές υπηρεσίες των παραπάνω επιτελείων.

Τέλος, τονίζεται ότι καταβάλλεται συνεχώς σημαντική προσπάθεια για τη δημιουργία κήπων και γενικά πρασίνου στους ελεύθερους χώρους του συγκροτήματος.

Από τα Παραρτήματα του τόμου ιδιαίτερη σημασία κρίνεται ότι έχει το Παράρτημα «Ι», το οποίο περιλαμβάνει συνοπτικό βιογραφικό σημείωμα για την ταυτότητα, την προσωπικότητα, τη δράση και την εθνική προσφορά καθενός Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Στρατού από το 1901 έως το 2001. Στη συνέχεια ενδεικτικά παρατίθεται το Παράρτημα «Θ», στο οποίο αναγράφονται τα ονόματα των Αρχηγών του Γενικού Επιτελείου Στρατού .

ΑΡΧΗΓΟΙ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ⁽¹⁾

Α/Α	ΒΑΘΜΟΣ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΧΡΟΝΟΣ
1.	Σχης (ΠΒ)	ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ⁽²⁾	1901
2.	Υπτγος	ΔΑΓΚΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	1912
3.	Ανχης (ΜΧ)	ΝΙΔΕΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ⁽³⁾	1912
4.	Σχης (ΜΧ)	ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ⁽³⁾	1913
5.	Υπτγος	ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ ΒΙΚΤΩΡ	1914
6.	Ανχης (ΜΧ)	ΜΕΤΑΞΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ⁽⁴⁾	1915
7.	Υπτγος	ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ ΒΙΚΤΩΡ	1915
8.	Αντγος	ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	1916
9.	Σχης (ΜΧ)	ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΞΕΝΟΦΩΝ ⁽⁵⁾	1916
10.	Υπτγος	ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ⁽⁶⁾	1917

(1) Επιτελείο Γενικής Διοίκησης Στρατού 1900-1904. Γενικό Επιτελείο Γενικής Διοίκησης Στρατού 1904-1909. Επιτελική Υπηρεσία Στρατού Υπουργείου Στρατιωτικών 1909-1923. Γενικό Επιτελείο Στρατού 1923-1968. Αρχηγείο Στρατού 1968-1977. Γενικό Επιτελείο Στρατού 1977-2001.

(2) Υποστράτηγος από τις 30 Δεκεμβρίου 1909 και αντιστράτηγος από τις 9 Απριλίου 1912.

(3) Αρχηγός της (Εμπέδου) Επιτελικής Υπηρεσίας Στρατού κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-13.

(4) Υπαρχηγός - Αναπληρωτής Αρχηγός της Επιτελικής Υπηρεσίας Στρατού (Ιαν.-Φεβ. 1915).

(5) Υπαρχηγός - Αναπληρωτής Αρχηγός της Επιτελικής Υπηρεσίας Στρατού (Νοε. 1916 - Ιουν. 1917).

11.	Υπτγος	ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	1920
12.	Υπτγος	ΓΟΥΒΕΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	1921
13.	Υπτγος	ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ ΒΙΚΤΩΡ	1921
14.	Υπτγος	ΕΞΑΔΑΚΤΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ⁽⁷⁾	1921
15.	Υπτγος	ΜΑΚΡΥΚΩΣΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ⁽⁸⁾	1922
16.	Αντγος	ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ ΒΙΚΤΩΡ	1922
17.	Υπτγος	ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ⁽¹⁾	1923
18.	Υπτγος	ΚΛΑΔΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	1924
19.	Αντγος	ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ-ΑΙΝΙΑΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	1924
20.	Υπτγος	ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ	1925
21.	Αντγος	ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ-ΑΙΝΙΑΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	1926
22.	Αντγος	ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	1927
23.	Υπτγος	ΜΕΡΕΝΤΙΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	1928
24.	Αντγος	ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ-ΑΙΝΙΑΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	1929
25.	Αντγος	ΜΑΝΕΤΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	1931
26.	Αντγος	ΜΑΝΕΤΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	1931
27.	Αντγος	ΚΑΘΕΝΙΩΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	1933
28.	Αντγος	ΧΑΣΑΠΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ	1935
29.	Αντγος	ΠΑΠΑΓΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	1936
30.	Αντγος	ΠΑΛΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ⁽²⁾	1940
31.	Υπτγος	ΜΠΑΤΑΣ ΝΑΠΟΛΕΩΝ ⁽²⁾	1941
32.	Υπτγος	ΜΑΡΑΒΕΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ⁽³⁾	1942
33.	Υπτγος	ΣΚΟΥΛΑΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ⁽⁴⁾	1943
34.	Σχης (ΠΖ)	ΜΠΟΥΡΔΑΡΑΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ⁽⁵⁾	1943
35.	Ανχης (ΠΒ)	ΛΑΪΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ⁽⁶⁾	1943
36.	Σχης (ΠΖ)	ΛΙΩΣΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ⁽⁷⁾	1944
37.	Υπτγος	ΒΕΝΤΗΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ⁽⁸⁾	1944
38.	Σχης (ΠΖ)	ΛΙΩΣΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ⁽⁹⁾	1944
39.	Αντγος	ΔΡΟΜΑΖΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	1944
40.	Αντγος	ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	1946
41.	Αντγος	ΒΕΝΤΗΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	1947

(6) Από το Νοέμβριο του 1917 μέχρι το Νοέμβριο του 1920 καταργήθηκε η θέση του Αρχηγού της Επιτελικής Υπηρεσίας Στρατού. Τα γενικά καθήκοντά του είχαν αναλάβει Γάλλοι ανώτατοι αξιωματικοί με διάφορους αλληλοδιαδόχους τίτλους (Γενικός Επιτελάρχης - Γενικός Επιθεωρητής), έχοντας ως υπαρχηγό τους Έλληνα συνταγματάρχη που έφερε τον τίτλο «Υπαρχηγός του Επιτελείου».

(7) Υπαρχηγός - Αναπληρωτής Αρχηγός της Επιτελικής Υπηρεσίας Στρατού.

(8) Προσωρινός Αρχηγός της Επιτελικής Υπηρεσίας Στρατού.

(1) Αντιστράτηγος από τις 10 Ιουνίου 1924.

(2) Αρχηγός του (Εμπέδου) Γενικού Επιτελείου Στρατού κατά τον Πόλεμο 1940-41.

(3) Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού στη Μέση Ανατολή (Μάιος 1942-Μάρτιος 1943).

(4) Προσωρινός Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού στη Μέση Ανατολή (Μάρτιος - Απρίλιος 1943).

(5) Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού στη Μέση Ανατολή μέχρι τον Ιούλιο 1943.

(6) Υπαρχηγός - Προσωρινός Αναπληρωτής Αρχηγού ΓΕΣ στη Μέση Ανατολή (Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1943).

(7) Υπαρχηγός - Προσωρινός Αναπληρωτής Αρχηγού ΓΕΣ στη Μέση Ανατολή (Σεπτέμβριος 1943 - Ιούνιος 1944).

(8) Αρχηγός ΓΕΣ (με αρμοδιότητες Αρχιστράτηγου) στη Μέση Ανατολή (Ιούνιος - Νοέμβριος 1944).

(9) Προσωρινός Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού στην Αθήνα (Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1944).

42.	Αντγος	ΓΙΑΤΖΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ⁽¹⁾	1947
43.	Αντγος	ΚΟΣΜΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ⁽²⁾	1949
44.	Αντγος	ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	1951
45.	Αντγος	ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ	1951
46.	Αντγος	ΤΣΙΓΓΟΥΝΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	1952
47.	Αντγος	ΓΚΙΚΑΣ ΣΟΛΩΝ	1954
48.	Αντγος	ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	1956
49.	Αντγος	ΣΕΙΡΑΔΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	1958
50.	Αντγος	ΚΑΡΔΑΜΑΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	1959
51.	Αντγος	ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΠΕΤΡΟΣ	1962
52.	Αντγος	ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	1964
53.	Αντγος	ΣΠΑΝΤΙΔΑΚΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ	1965
54.	Αντγος	ΑΓΓΕΛΗΣ ΟΔΥΣΣΕΥΣ	1967
55.	Αντγος	ΤΣΟΥΜΠΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	1968
56.	Αντγος	ΖΑΓΟΡΙΑΝΑΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	1972
57.	Αντγος	ΜΑΣΤΡΑΝΤΩΝΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	1973
58.	Αντγος	ΓΑΛΑΤΣΑΝΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	1973
59.	Αντγος	ΝΤΑΒΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	1974
60.	Αντγος	ΓΚΡΑΤΖΙΟΣ ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ	1976
61.	Αντγος	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ	1980
62.	Αντγος	ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	1982
63.	Αντγος	ΚΟΥΡΚΑΦΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	1984
64.	Αντγος	ΠΕΝΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ	1984
65.	Αντγος	ΒΕΛΛΙΔΗΣ ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ	1986
66.	Αντγος	ΒΕΡΥΒΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	1989
67.	Αντγος	ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	1990
68.	Αντγος	ΚΑΠΡΑΒΕΛΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ	1993
69.	Αντγος	ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	1993
70.	Αντγος	ΠΑΡΑΓΙΟΥΔΑΚΗΣ ΜΑΝΟΥΣΟΣ	1996
71.	Αντγος	ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	1999
72.	Αντγος	ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	2001

(1) Ο Αντγος Γιατζής Δημήτριος είχε οριστεί και «Διοικητής Στρατού».

(2) Επί αρχηγίας του το ΓΕΣ αποτέλεσε και Επιτελείο του Αρχιστράτηγου των Ένοπλων Δυνάμεων Στρατηγού Παπάγου Αλεξάνδρου (1949-1951).